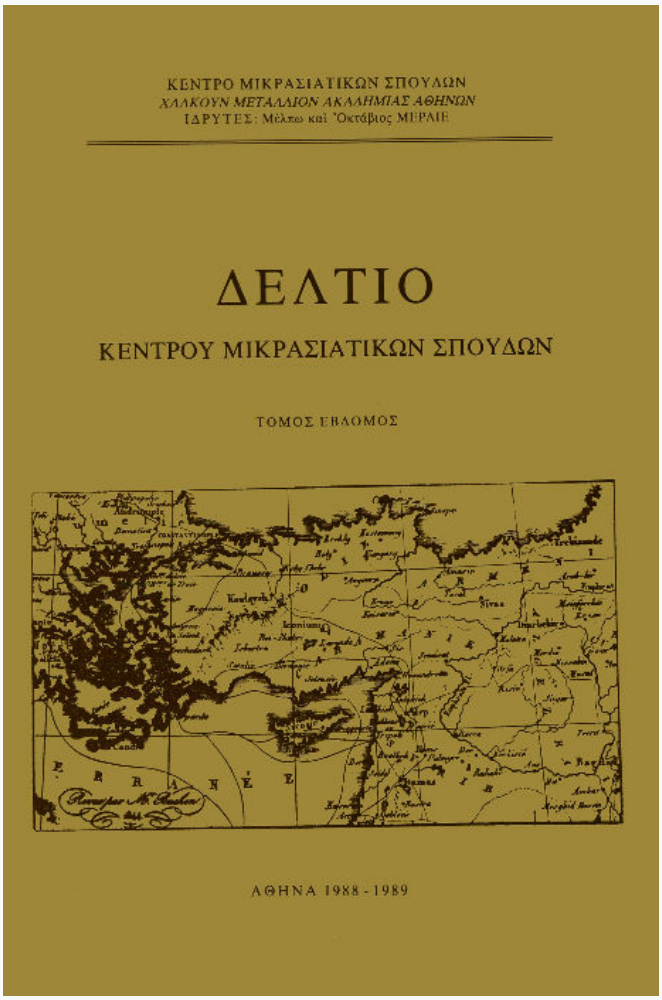
ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 7 (1988)

Μελίτων Καράς, Η νήσος Ίμβρος. Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της

Αδαμάντιος Στ. Ανεστίδης

doi: 10.12681/deltiokms.200

Copyright © 2015, Αδαμάντιος Στ. Ανεστίδης

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανεστίδης Α. Σ. (1988). Μελίτων Καράς, Η νήσος Ίμβρος. Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, *7*, 328–331. https://doi.org/10.12681/deltiokms.200

Μελίτων Καρᾶς, *Ἡ νῆσος Ἴμβρος. Συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν της*, Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικὸν Ἵδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, 1987. Σχ. 25 × 18, σσ. 492.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Μελίτων Καρᾶς, ἀρχιγραμματεὺς σήμερα τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἑτοίμασε διδακτορικὴ διατριβή, ποὺ ὑπέβαλε στὸ Τμῆμα Ποιμαντικῆς καὶ Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Ἡ διατριβὴ δημοσιεύεται στὴ σειρὰ τῶν *Ἀναλέκτων Βλατάδων*, ἀρ. 48, τοῦ Π.Ι.Π.Μ. ποὺ διευθύνει ὁ καθηγητὴς Π. Κ. Χρήστου. Θέμα τῆς διατριβῆς ἡ νῆσος Ἴμβρος, μὲ ὑπότιτλο «συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν της».

Πρόκειται γιὰ μιὰ ὀγκώδη δημοσίευση ποὺ διαιρεῖται σὲ τέσσερα μεγάλα κεφάλαια:

Α. Ἱστορικὰ περὶ Ἴμβρου (σσ. 17-69). Περιλαμβάνει τὴν ὀνομασία τῆς νήσου, τὰ τοπογραφικὰ καὶ τὴν ἱστορία της ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα.

Β. Ἐμφάνισις καὶ ἐξέλιξις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἴμβρῳ (σσ. 71-107). Ἀναφέρεται στὶς θρησκευτικὲς δοξασίες ποὺ ἱστορικὰ ἢ ἀρχαιολογικὰ φαίνεται ὅτι κυριαρχοῦν πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ στὴν Ἴμβρο (καταγράφονται καὶ οἱ ἐπιγραφὲς τῆς ἐποχῆς ποὺ σώζονται σ' αὐτὴν) καὶ ποὺ σημειώνονται ὡς προϋποθέσεις εὐνοϊκὲς γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴ νῆσο καὶ τὴ διάδοσή του, καὶ ἀρχίζει ἡ ἀνάπτυξη τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἴμβρου, μέσα στὶς ἀντικειμενικὲς θεωρήσεις της, ποὺ γιὰ πολλοὺς αἰῶνες τὴν κρατοῦν «ἄσημη» καὶ «ἀπομεμονωμένη», ἀφοῦ ἡ ἀνύψωσή της σὲ αὐτοτελὴ ἀρχιεπισκοπὴ πραγματοποιεῖται μόλις τὸν ιδ΄ αἰώνα καὶ εἰς τὴν τάξιν τῆς μητροπόλεως τὸν ἑπόμενο αἰώνα. Τὸν ιθ΄ καὶ κ΄ αἰώνα ὡστόσο ἐπισημαίνεται κάποια ἀκμὴ στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἴμβρου.

Γ. Ἡ ἐπαρχία Ἴμβρου (σσ. 109-208). Συνεχίζεται καὶ ὁλοκληρώνεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἴμβρου. Πιὸ συγκεκριμένα, μελετᾶται ἡ θέση τῆς μητροπόλεως στὰ τακτικὰ καὶ τὰ συνταγμάτια, ἡ ἐξέλιξη τῆς τάξεως καὶ τοῦ τίτλου της, ἡ τύχη τῆς ἕδρας της, τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἐπαρχίας, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν προσάρτηση τῶν νήσων Τενέδου καὶ Σαμοθράκης στὴν ἐπαρχία Ἴμβρου, καὶ τέλος κατατίθεται καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος τῆς Ἐκκλησίας.

Δ. Πνευματικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ κληρονομία ἐν Ἴμβρῳ (σσ. 209-334). Μὲ βάση τὴν ἀρχὴ ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία στεκόταν, ὡς πρὶν ἀπὸ λίγο τουλάχιστον, τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο κινεῖται καὶ ἀναπτύσσεται ὁ θρη-

σκευτικὸς βίος ἀλλὰ καὶ ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνισμοῦ, στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὡς ἐκφράσεις τοῦ θρησκευτικοῦ βίου παρουσιάζονται τὰ μοναστήρια, οἱ ἐνοριακοὶ ναοί, τὰ ἐξωκκλήσια, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, καὶ ὡς στοιχεῖα παιδείας καὶ γραμμάτων ἡ ἱστορία τῆς ἐκπαίδευσης, τὰ σχολικὰ κτήρια, οἱ προσωπικότητες τῆς Ἴμβρου, τὰ εὐαγὴ ἱδρύματα, τὰ σωματεῖα ἐκτὸς τῆς νήσου καὶ ὁ ἰμβριακὸς τύπος.

Τὴν ἐργασία συμπληρώνουν, ὡς παράρτημά της, ἕξι ὁμάδες ἀνέκδοτου ἀρχειακοῦ ὑλικοῦ κατάλληλα ὑπομνηματισμένου:

Α. Κανονισμοὶ (σσ. 337-354), ὅπου ἀναφέρεται ὁ δημοσιευμένος τὸ 1909 *Κανονισμὸς τῆς Ἐπαρχίας Ἴμβρου* καὶ ὁ ἀνέκδοτος μάλλον διοικητικὸς κανονισμὸς τῆς κοινότητας Σχοινουδίου καθὼς καὶ τὸ νομοσχέδιο τῆς κοινότητας Παναγίας περὶ «μνηστείας».

Β. Ἔγγραφα ἐκπαιδευτικὰ (σσ. 355-383), ὅπου δημοσιεύονται «διαφωτιστικὰ τῆς ὅλης ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως τῆς νήσου».

Γ. Ἔγγραφα διοικητικὰ (σσ. 385-392), ὅπου δίδεται ὁ τουρκικὸς νόμος περὶ τῆς τοπικῆς διοικήσεως τῶν νήσων Ἴμβρου καὶ Τενέδου (Ν. 1151/20.7. 1927).

Δ. Ἔγγραφα κτηματολογίου, φορολογικὰ καὶ οἰκονομικὰ (σσ. 393-429).

Ε. Ἔγγραφα καταστάσεων μητροπολιτῶν (σσ. 430-449), ὅπου δημοσιεύονται τὰ βεράτια τοῦ Ἴμβρου Νεοφύτου Γ΄ (1836-1853) καὶ τοῦ Νικηφόρου Γλυκᾶ (1873-1881). Καὶ

ΣΤ. Ἔγγραφα δημογραφικὰ (σσ. 450-452).

Ὁ ἀναγνώστης τῆς διατριβῆς καταλαβαίνει ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας σελίδες της ὅτι ὁ συγγραφέας κινήθηκε μέσα σ' ἕνα ὑλικό, ἀρχειακὸ ἢ ἔντυπο, ποὺ δὲν καλύπτει ὅλη τὴν ὑπὸ μελέτη χρονικὴ περίοδο· παρέχει ὡστόσο στὸν μελετητὴ πλῆθος ἀπὸ πληροφορίες, ὄχι πάντοτε πρώτης διαλογῆς. Φαίνεται ἐξάλλου ἡ ἄνεση τοῦ συγγραφέα μὲ τὴν ὁποία διερευνᾶ τὸ νεότερο ἀρχειακὸ ὑλικὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν ἰμβριακῶν κοινοτήτων κ.ἄ. Στάθηκε ὡστόσο ἄτυχος στὴν ἔρευνά του, διότι ὅ,τι δημοσιεύεται ὡς ἀνέκδοτο ἔχει ἔμμεση σχέση μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς νήσου Ἴμβρου.

Ἔχω τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ συγγραφέας κατὰ τὴν ἐκπόνηση τῆς διατριβῆς του δὲν καθόρισε μὲ ἀπόλυτη ὀρθότητα τὴν ἔκταση τῆς ἱστορίας του. Καταλαβαίνω πολὺ καλὰ ὅτι αὐτὸ ποὺ βαραίνει στὴν ἐκτίμηση τῆς ὅλης συγγραφῆς εἶναι τὸ αἴσθημα πὼς πρέπει νὰ διασωθεῖ ἕνας «ἀνεπιστρεπτὶ παρερχόμενος μοναδικὸς θησαυρὸς ὁμογενειακῆς κληρονομίας καὶ παραδόσεως», ὅπως, Ἴμβριος ὁ ἴδιος, μὲ πολὺ πόνο σημειώνει στὸν πρόλογό του (σ. 9)· γι' αὐτὸ καὶ ἔδωσε τόσο εὖρος χρονικὸ στὴν ἱστορία του, ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ στοχεύει σὲ μιὰ ἱστορία τῆς νήσου γενική, ποὺ δὲν θὰ ἦταν ἴσως καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσα, ἀφοῦ αὐτὴ βιβλιογραφικὰ μάλλον ἔχει καλυφθεῖ. Σωστὰ λοιπὸν προκρίνει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ὅμως γνωρίζει ὁ ἴδιος πολὺ καλὰ ὅτι αὐτή, στὶς μέρες μας, σὲ ὅ,τι

ἀφορᾶ τουλάχιστον τὴν περίοδο μετὰ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάννης, δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ γραφεῖ, γιατὶ εἶναι βαριὰ ἡ σκιὰ τῶν τελευταίων κρατικῶν διοικητικῶν μέτρων τῶν Τούρκων καὶ ἀκόμη γιατὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὲς τῆς περιόδου αὐτῆς, ὁ μητροπολίτης γέρων Χαλκηδόνος Μελίτων, «γέροντας» τοῦ συγγραφέα, δὲν ἔχει κριθεῖ ἱστορικὰ ὡς μητροπολίτης Ἴμβρου. Φαίνεται ἄλλωστε ὅτι ὁ συγγραφέας εἶναι ἀπὸ τὰ πράγματα ὑποχρεωμένος νὰ ἀντιμετωπίζει σὲ κάθε κεφάλαιο τῆς ἱστορίας του τὴν παρουσία τοῦ πνευματικοῦ του πατρός. Δὲν πέτυχε ὅμως νὰ ἀποφύγει, κατὰ τὴν ὅλη ἔκθεση τῶν γεγονότων, ἐνδείξεις καὶ ἐκφράσεις ἀφοσίωσης βαθύτατης, πού, ἐνῶ εἶναι ἀπόλυτα δικαιολογημένη ἀνθρώπινα, δυσχεραίνει ὡστόσο τὴν τήρηση τῆς ἀπαραίτητης κριτικῆς ἀπόστασης ποὺ ἐπιβάλλεται σὲ κάθε συγγραφέα. Γενικότερα νομίζω ὅτι ἀρκετὸ ἀπὸ τὸ δημοσιευόμενο ὑλικὸ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε παραλειφθεῖ, γιατί, ἐνῶ δὲν προσθέτει τίποτε τὸ ἱστορικὰ νέο, βαραίνει στὴν ὅλη συγγραφὴ καὶ τὴν καθιστᾶ ἀπρόσωπη. Τελικά, νομίζω ὅτι ὁ χαρακτήρας μιᾶς διδακτορικῆς διατριβῆς δὲν δικαιολογεῖ αὐτὴ τὴν εὐρύτητα.

Ὁ ἀναγνώστης ἐντυπωσιάζεται ἀκόμη ἀπὸ τὴν ὅλη ἀξιολόγηση τοῦ μητροπολίτου Ἴμβρου Ἰακώβου Παπαπαϊσίου (1926-1950). Δὲν ἀμφισβητῶ καθόλου τὴν χρέωση στὸν ἱεράρχη αὐτὸν τοῦ «εἰδικοῦ γραφείου προνοίας ἐν Σχοινουδίῳ Ἴμβρου», ὅμως δὲν ἀναφέρονται οἱ λόγοι τῆς καθυστερημένης κατὰ τέσσερα χρόνια ἄφιξής του στὴ μητρόπολή του καὶ οὔτε ἀναφέρεται ὁ ἐκτοπισμός του τὸ 1943 στὴν Προύσα, μαζὶ μὲ τὸν Χαλκηδόνος τότε Μάξιμο, τὸν μετέπειτα οἰκουμενικὸ πατριάρχη, γιὰ τρεῖς περίπου μῆνες, ὥστε νὰ σχηματίζονται ἐντυπώσεις ποὺ εἶμαι βέβαιος ὅτι βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τοὺς στόχους τῆς συγγραφῆς. Τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ἀρχιερατεία τοῦ Ἰακώβου ἀρχειακὸ ὑλικὸ φαίνεται ὅτι εἶναι πενιχρό, ὅμως διερωτῶμαι ἂν ὁ συγγραφέας ἀποζήτησε νὰ ἔχει γιὰ τὸν ἱεράρχη «προσωπικὲς ἀφηγήσεις εἰδότων τὰ πράγματα Ἰμβρίων».

Στὴ συγγραφὴ βιογραφιῶν πιστεύω ὅτι συνεχίζεται ἀκόμη ἡ παλιὰ ἀρχή, κατὰ τὴν ὁποία, ἐφόσον ὁ βιογραφούμενος βρίσκεται στὴ ζωή, πρέπει νὰ ἀποφεύγονται ἀξιολογήσεις κατηγορηματικὲς καὶ ὁριστικές. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἴμβρου δὲν φαίνεται νὰ τηρήθηκε μὲ τὴ δέουσα σχολαστικότητα σ' ὅλες τὶς περιπτώσεις βιογραφιῶν.

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς δὲν στοχεύουν στὴ μείωση τῆς ἀξίας τῆς συγγραφῆς τοῦ ἀρχιμανδρίτη Μελίτωνος Καρᾶ. Ἄλλωστε οἱ κριτικές μου ἐπισημάνσεις ἀποτελοῦν μόνιμο καὶ γνωστὸ προβληματισμὸ ὅσων ἀσχολοῦνται μὲ παρεμφερὴ θέματα καὶ εἶναι γνωστὸ σχετικὰ ὅτι καὶ οἱ δύο ἀπόψεις ἔχουν μεγάλο ἀριθμὸ ὑποστηρικτῶν. Ἂν δὲν ἐπρόκειτο γιὰ ἐναίσιμο διατριβή, θὰ μποροῦσε νὰ ἐπαινεθεῖ ἀνεπιφύλακτα ὡς ἔργο ποὺ συμβάλλει ξεχωριστὰ στὴν ἱστορία τῆς Ἴμβρου.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἐξάλλου ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ ἀρχιμανδρίτη Μελίτωνος Καρᾶ ἔχει γραφεῖ μὲ τρόπο ἐπιστημονικὰ ἄρτιο καὶ βιβλιογραφικὰ τεκμηριωμένο. Γιὰ ὅσους ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ παρακολουθοῦν ἀπὸ κοντὰ τὰ

δημοσιεύματα τῶν κληρικῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὸ Φανάρι χαίρουν μὲ τὴν παρουσία τοῦ νέου συγγραφέα καὶ πιστεύουν ὅτι ἡ πορεία του ὑπόσχεται πολλά.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Γεώργιος Δ. Μεταλληνὸς καὶ Βαρβάρα Καλογεροπούλου-Μεταλληνοῦ, *Ἀρχεῖον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας - Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης — Σχολαρχία Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Κωνσταντίνου (Τυπάλδου-Ἰακωβάτου) 1844-1864.* Τόμος Α΄: *Γράμματα πατριαρχικὰ καὶ ἀπαντήσεις σχολαρχίας.* Ἀθήνα 1985. Σχ. 24 × 17, σσ. 320. Τόμος Β΄: *Γράμματα τῆς Ἐφορίας, ἀπαντήσεις τῆς σχολαρχίας, εἰσιτήρια καὶ ἐγγυητικά.* Ἀθήνα 1987. Σχ. 24 × 17, σσ. 736.

Ὁ πλοῦτος τοῦ ἀρχείου τῶν ἀδελφῶν Τυπάλδων-Ἰακωβάτων, ποὺ βρίσκεται στὸ Ληξούρι, εἶναι γνωστὸς ἀπὸ παλιά. Ἀπὸ τὸ 1963 ὅμως ἐρευνητὲς τοῦ ΕΙΕ τοῦ ΚΝΕ ἀναφέρονται ἔμμεσα σ' αὐτό, καθὼς δημοσιεύουν ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τῶν ἀδελφῶν Τυπάλδων-Ἰακωβάτων προσθῆκες στὴν *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800-1863.* Τὸ 1970 ὁ καθηγητὴς Κ. Γ. Μπόνης δημοσιεύει περιληπτικὸ κατάλογο τῶν χειρογράφων τοῦ ἀρχείου, ποὺ περιορίζεται μόνο στὰ χειρόγραφα, φυλλάδια καὶ τοὺς κώδικες. Ὑπογραμμίζει ὡστόσο ἰδιαίτερα τὴ σημασία ποὺ ἔχει τὸ καταλογογραφούμενο ὑλικὸ γιὰ τὴ μελέτη τοῦ ἔργου καὶ τῆς προσωπικότητας τοῦ Κωνσταντίνου Τυπάλδου-Ἰακωβάτου, πρώτου σχολάρχου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης (1844-1864).

Τὰ λυτὰ ἔγγραφα ποὺ περιέχονται στὸ ἀρχεῖο ἐπισημαίνονται μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ ἀπὸ τὸ ζεῦγος Μεταλληνοῦ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1966 καὶ σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ταξινόμηση καὶ ἡ ἀξιολόγησή τους. Στὴν προσπάθεια αὐτὴ τὸ ὑλικὸ ποὺ ἀναφέρεται στὸν Κωνσταντῖνο Τυπάλδο-Ἰακωβάτο ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι τὸ πιὸ πλούσιο καὶ τὸ πιὸ ἀξιόλογο, γιατὶ περιλαμβάνει τὶς διδακτικές του σημειώσεις, τὰ σημειώματά του ὡς σχολάρχου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποσημειώματά του, ὅπως καὶ τὸ ἀρχεῖο τῆς Σχολῆς, ποὺ ἀναφέρεται στὰ πρῶτα εἴκοσι χρόνια τῆς ἱστορίας της. Εἶναι φανερὸ δηλαδή, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης εἶναι αὐτὴ ποὺ ἀποτυπώνεται στὸ ἀρχειακὸ αὐτὸ ὑλικό, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ζεῦγος Μεταλληνοῦ προγραμμάτισε νὰ δημοσιεύσει ὅλο αὐτὸ τὸ ἀνέκδοτο ὑλικὸ σὲ τέσσερις τόμους, ὡς ἀρχεῖο τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μὲ βάση τὸ ἑξῆς σχέδιο:

Τόμος Α. *Γράμματα πατριαρχικὰ καὶ ἀπαντήσεις τῆς σχολαρχίας.*

Τόμος Β. *Γράμματα τῆς ἐφορίας, ἀπαντήσεις τῆς σχολαρχίας, εἰσιτήρια καὶ ἐγγυητικά.*

Τόμος Γ. *Γράμματα ἐπισκοπικὰ καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν πρὸς τὸν σχολάρχη καὶ ἀπαντήσεις τοῦ τελευταίου.*